

BARRIERS-FREE COMMUNICATION AND ITS FORMATION SKILLS IN INCLUSIVE EDUCATION

Masodiqova D. R.

Teacher of the Department of Physics and Astronomy

Faculty of Pedagogy of CSPU

kabilovashaxnoza4@gmail.com

Abstract: This article discusses the socio-pedagogical problems that impede the implementation of inclusive education in society, teacher education within the framework of the innovation cluster (IPEC) to meet the educational needs of students with disabilities, as well as to increase their participation in the pedagogical process. The concept of "barrier-free environment" is analyzed. and pedagogical conditions.

Keywords: Inclusive education, architectural problems, the concept of "barrier-free environment", organizational and legal issues, pedagogical process, students with disabilities, innovative cluster of teacher education (PTEC), cooperation, educational logistics, intensity, consistency, legal framework.

INKLYUZIV TA'LIMDA TO'SIQSIZ MULOQOT VA UNI SHAKLLANTIRISH KO'NIKMALARI

Annotatsiya: Ushbu maqolada inklyuziv ta'limni jamiyat hayotiga joriy etishning istiqbolli imkoniyatlarini yuzaga chiqarishda to'siq bo'luvchi ijtimoiy pedagogik muammolar xususida so'z yuritilgan bo'lib, pedagogik ta'lim innovatsion klaster doirasida (PTIK) imkoniyati cheklangan o'quvchilarni ta'limga bo'lgan ehtiyojini qondirish, hamda pedagogik jarayonda faolligini oshirish bilan bog'liq omillarni bartaraf etuvchi "To'siqsiz muhit" konsepsiyasi va pedagogik shart-sharoitlar tahlil etilgan.

Kalit so'zlar: Inklyuziv, ta'lim, arxitekturaviy muammolar, "to'siqsiz muhit" konsepsiyasi, tashkiliy-huquqiy muammolar, pedagogik jarayon, imkoniyati cheklangan o'quvchi, pedagogik ta'lim innovatsion klasteri (PTIK), hamkorlik, o'quv dasturlar logistikasi, intensivlik, izchillik, me'yoriy baza.

Annotatsiya: V dannyoy state rassmatrivayutsya sotsialno-pedagogicheskie problemi, prepyatstvuyushie realizatsii inklyuzivnogo obrazovaniya v obshestve, pedagogicheskogo obrazovaniya v ramkax innovatsionnogo klastera (PTIK) dlya udovletvoreniya obrazovatelnyx potrebnostey uchashixsya s OVZ, a takje dlya povisheniya ix uchastiya v pedagogicheskiy protsess Analiziruyutsya ponyatie «bezbarernaya sreda» i pedagogicheskie usloviya.

Klyuchevie slova: Inklyuzivnoe obrazovanie, arxitekturnie problemi, ponyatie «bezbarernaya sreda», organizatsionno-pravovye voprosi, pedagogicheskiy protsess, obuchayushiesya s OVZ, innovatsionniy klaster pedagogicheskogo obrazovaniya (PTIK), kooperatsiya, uchebnaya logistika, intensivnost, sistemnost, normativno-pravovaya baza.

Inson va uning haq-huquqlari demokratik jamiyatda qonun bilan kafolatlangan. Barcha sohalarida bir xil imkoniyatlardan foydalanish, o‘z aql va iqtidorini namoyn etishi hamda ijtimoiy–ma’naviy ehtiyojlarini qondirish tengligi ta’minlangan. Shu nuqtai nazardan ta’lim olish va undan davlat va jamiyat ehtiyojiga muvofiq yo‘naltirish, shaxs sifatida o‘zini namoyon etish imkoniyati cheklangan bolalarga ham bir xil shart – sharoitlar yaratishni taqozo etadi. Bu masalaning birlamchi ruyobi inklyuziv ta’limdir.

Albatta inklyuziv ta’limni amaliyotga joriy etish, ta’lim jarayonining barcha ishtirokchilariga yuqori talablarni qo‘yadi. Tadqiqotchilar T.Brandon va J.Charlton ta’kidlaganidek, inklyuziv ta’lim jarayonida imkoniyati cheklangan o‘quvchilardan intellektual va psixologik safarbarlik talab etilsa, sog‘lom o‘quvchilardan – bag‘ri kenglik, tushunish va yordam berishga ruhiy tayyorlik talab qilinadi. Inklyuziv ta’lim jarayoni bilan bog‘liq uzoq tarixga ega va amaliyotda ma’lum tajribaga erishgan mamlakatlarda ham nogiron o‘quvchilar bo‘lgan guruhlarda ishlashda o‘qituvchilar bir qator muammolarga duch kelishadi[1].

Ushub ilmiy nuqtai nazardan kelib chiqib ta’kidlash mumkinki, inkyulziv ta’lim davlat va jamiyat oldida turgan muammoli vaziyatlardan biri bo‘lib, uni tashkil etishni psixologik va pedagogik omillarini ilmiy tadqiqotlar asosida o‘rganib borish taqozo etiladi.

Mamlakatimiz qonunchiligida inklyuziv ta’limga muhtoj bo‘lgan bolalar uchun teng huquqlilik masalalari belgilanib va amaliy mexanizmlari yaratilmoqda. Ta’kidlash lozimki, imkoniyati cheklangan bolalar sog‘lom bolalar bilan bir qatorda ta’lim olish imkoniyatiga ega bo‘lmoqda. Bu yaxshi albatta. Ammo masalaning ikkinchi tomoniga ham e’tibor berish zarur, ya’ni inklyuziv ta’lim uchun zarur mobillashgan ta’lim muhitini yaratish hamda uni har tomonlama qo‘llab-quvvatlovchi xizmat ko‘rsatish sohalarini muvofiqligini ta’minlash masalasi birlamchi o‘ringa chiqish kerak.

Bizning nuqtai nazarimizcha, jamiyatda inklyuziv ta’limni amalga oshirishda “to‘siqsiz muhit” konsepsiyasini qonuniy asoslarini ishlab chiqish taqozo etiladi. “To‘siqsiz muhit” konsepsiyasida ta’lim inklyuziyasining muvaffaqiyati uchun zarur bo‘lgan ijtimoiy pedagogik shart-sharoit va omillar muvofiqligi, sohalararo o‘zaro integratsiya va transformatsiya hamda ta’limiy logistik masalalarni ilmiy-amaliy asosda tashkil etish zarur.

“To‘siqsiz muhit” - inklyuziv ta’limni jamiyatda ma’no-mazmunini oshirib, ijtimoiy ahamiyatini yanada yuksaltiradi. Bunda inklyuziv ta’limga jalb etilgan o‘quvchilar psixologik jihatdan o‘zini erkin his etishi, davlat va jamiyatga kerakli inson ekanliklarini, ularning iqtidori va qobiliyati insoniyat istiqboligi xizmat qilishini har doim his etib, mavjud imkoniyatdan foydalangan holda yuqori natijalarni qayd etishi mumkin. Shuningdek, ta’lim olishga bo‘lgan faolligi ortadi hamda shaxsiy va kasbiy bilimlarini chuqurlashtirish uchun kerakli ma’lumotlarni olishi, tengdoshlari bilan muloqot qilishi, hamda ijtimoiy hayotning turli jabhalarida ishtirok etishini yuzaga chiqaradi.

“To‘siqsiz muhit” - imkoniyati cheklangan o‘quvchilar uchun qulay ta’lim olish omili bo‘lib, quyidagi va muammolarni qay darajada hal etilishi bilan taqozolanadi.

Arxitekturaviy muammolar:

- imkoniyati cheklangan o‘quvchilarni nogironlik turlaridan kelib chiqib, ularning bilim olish va qulay harakatlanishi uchun bino infratuzilmasini inklyuziv ta’lim talblariga javob bermasligi;

- imkoniyati cheklangan o‘quvchilarning ta’lim olish imkoniyatini to‘liq ta’minlaydigan va ularni boshqalar qatori yozib-tushuntirib berishiga imkoniyat beruvchi, zamonaviy harakatlanuvchi (tushib-ko‘tariladigan) doskalarni yo‘qligi;

- ko‘p qavatli uylarda, o‘quv binolarida, o‘quv binosiga olib boradigan yo‘llarda va hokazolarda pandus va liftlarning yo‘qligi;
- imkoniyati cheklangan o‘quvchilar “zaruriy va tabiiy ehtiyojlari” uchun erkin jismoniy harakatlanishda shart-sharoitni yaratilmaganligi (boshqalar yordamiga doimiy ehtiyojni saqlanib qolayotganligi);
- o‘quv xonalarida maxsus jihozlangan o‘quv joylari, jihozlar va o‘quv texnik vositalarining yo‘qligi;
- oshxona va kutubxonalar imkoniyati cheklangan o‘quvchilarning erkin harakatiga muljallanmaganligi va h.a.

Tashkiliy va huquqiy muammolar:

- imkoniyati cheklangan o‘quvchilar jalb etilishi mo‘ljallangan ta’lim muassasalarida inklyuziyasini boshlash uchun yetarli darajada tayyor emasligi;
- imkoniyati cheklangan o‘quvchilarni inklyuziv o‘qitish amaliyoti muammosining omillari chuqur anglanmaganligi hamda zaruriy o‘quv dasturlarini tayyorlash, yaratish va o‘quvchilarning individual xususiyatlaridan kelib chiqib qayta ko‘rilmaganligi;
- inklyuziv ta’limga jalb etilgan imkoniyati cheklangan o‘quvchilarni ta’lim integratsiyasini ijtimoiy-pedagogik texnologiyalari ishlab chiqilmaganligi;
- inklyuziv ta’limga jalb etilgan imkoniyati cheklangan o‘quvchilarni to‘liq o‘zlarini namoyon etishlari uchun bandlik, ijtimoiy muhofaza, madaniyat, sport, transport, mintaqaviy rivojlanish, ta’lim va fan, moliya, aloqa, ommaviy axborot vositalari kabi tashkilotlar bilan yuzaga kelish mumkin bo‘lgan muammolarni birgalikda hal etish masalalarida maqsadli hamkorlik dasturlari ishlab chiqilmaganligi;
- inklyuziv ta’limga jalb etilgan imkoniyati cheklangan o‘quvchilarni ta’lim sifatini oshirishda pedagogik innovatsion ta’lim klasteri doirasida tashkil etilishi kerak bo‘lgan dasturlarning mutloqo yo‘qligi;
- inklyuziv ta’limga jalb etilgan imkoniyati cheklangan o‘quvchilarni o‘qitish uchun ta’lim resurslarini yaratish va o‘quv jarayonini amalga oshirishda hamkorlik qilish imkoniyati mavjud bo‘lgan OTMlar bilan qo‘shma va istiqbolli dasturlarni ishlab chiqilmaganligi;
- inklyuziv ta’limga jalb etilgan imkoniyati cheklangan o‘quvchilarni aralash ta’lim dasturi asosida sifatli ta’lim berish borasida istiqbolli o‘quv dasturlarini mavjud emasligi;
- imkoniyati cheklangan o‘quvchilarni o‘qitishning inklyuziv amaliyotini zaruriy tarkibiy qismlarini ta’minlaydigan tuzilmalarni zamon talabi darajasida yaratilmaganligi;
- imkoniyati cheklangan o‘quvchilar uchun elektron darsliklar (audio, video) turkumi talab va ehtiyoj darajasida yaratilmaganligi hamda maqsadli dasturga muvofiq ishlab chiqilmaganligi. Xulosa o‘rnida aytish mumkinki ta’limda inklyuziv amaliyotni joriy etish va rivojlantirish, yangi ta’lim standartlariga o‘tish, samarasiz dasturlarni qayta ko‘rib chiqish, mamlakatimizdagi amalga oshirilayotgan ijtimoiy siyosatga muvofiq lashtirish soha xodimlaridan chuqur ilmiy tadqiqot izlanishlarni talab etadi. Ta’kidlash lozimki, bu borada nufuzli OTM va tashkilotlar bilan pedagogik innovatsion ta’lim klasteri (PTIK) doirasida hamkorlik ishlarini tashkillashtirish, o‘quv dasturlar logistikasini tashkil etish, inklyuziv ta’lim maqsadidan kelib chiqib intensivlik asosida izchil va hayotiy tashkiliy-me’yoriy bazani yaratish hamda amaliyotgan bosqichma - bosqich realizatsiya etib borish taqozo etiladi.

REFERENCES:

1. Guzal, R. (2024). Prospects for Distance Education. *American Journal of Language, Literacy and Learning in STEM Education* (2993-2769), 2(2), 105-108.
2. Rakhimova, U. (2023). Formal features of the rhyme. *Proceedings Of ASAR Internaional Conference, New Deihi*, 58-59.
3. Umurqulov, Z. (2021). Metaphor is an Important Means of Perception of The Universe. *International journal of multidisciplinary research and analysis*, 1418-1421.
4. Kuzmanova, G. B., qizi Atakhonova, H. M., & qizi Torayeva, G. T. (2023). Methods and means of students'digital literacy development. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 11(5), 16-22.
5. Abdukayumova, N. R. (2023). Pedagogical features of formation of students' creative activity in primary education. *Society and innovations*, 1(5), 24-28.
6. Abdukayumova, N. R. (2023). Components and structures of cultural-intellectual development of high school students. *Сетевой научный журнал*, 9(3), 22-27.
7. Ismatova, Z. A., Orifova, O. J. (2024). Tabiiy fanlar darsligida berilgan o`simliklarning xilma-xilligi mavzusini o`qitish metodikasi. *Konferensiya*, 1(1), 14-18.
8. Ismatova, Z. A.; Orifova, O. J. (2022). Boshlang`ich ta`lim tabiiy fanlar darsligidagi o`simlik organlari mavzusini o`qitish metodikasi. *Konferensiya*, 1(1), 344-345.